

Eskigediz (Kütahya) Kentsel Mimarlık Envanteri 2003

Z. Gül ÜNAL* / Nilgün ERKAN BIÇER**

ANAHTAR SÖZCÜKLER/ KEYWORDS

Eskigediz, Gediz, Gediz Depremi, Şaphane, Hisarardı Kalesi, Kadoi, geleneksel konut, çamaşırhane, su kemeri

Eskigediz, Gediz, Gediz Earthquake, Şaphane, Hisarardı Castle, Kadoi, traditional house, laundry, aquaduct

ÖZET/ SUMMARY

1970 yılındaki Gediz Depremine kadar adı Gediz olan, deprem sonrasında yerleşimin 7 km uzağa taşınması üzerine adını yeni kurulan yerleşime veren ve Eskigediz adını alan yerleşim, Kütahya ili sınırları içinde bugünkü Gediz ilçesinin kurulu bulunduğu ovanın kuzeyinde yer alır.

Gediz'e ait bilinen en eski veriler, İlkçağ'da Frigler dönemine rastlamaktadır. Selçuklular ve Germiyanogulları Beyliği dönemlerinde Kütahya Sancak Beyliği tarafından yönetilen yerleşim 1428'den sonra Osmanlı topraklarına katılmıştır.

Eskigediz'de bulunan en eski tarihi eserler, Hisarardı'ndaki Antikçağ yerleşmesine su taşımak için yapıldığı sanılan su kemeri; yapımında iki mermer heykelin devşirme olarak kullanıldığı Debboy Köprüsü; 1676 tarihinde, Celâli İsyanları sırasında Kuyucu Murat Paşa tarafından güvenlik koşulları öne sürülerek yıktırılan Hisarardı Kalesi'dir.

Gediz yerleşmesi, ortasından Gediz Çayının aktığı bir vadide yer alır. Yerleşimin geleneksel konut dokusu, çevresinde yer alan arkeolojik alanlar ve do-

The town originally named Gediz was renamed as Eskigediz (Old Gediz) after the Gediz Earthquake in 1970. This earthquake led to settlement relocation 7 kilometers away. The Eskigediz settlement lies at the northern part of the Gediz plain, within the boundaries of Kütahya.

The earliest historical data available on Gediz are from the Phrygian period. Following the Seljukid and the Principality of Germiyanogulları periods, when it was within the administration of the Sandjak of Kütahya, the region came under Ottoman rule (after 1428).

The oldest ruins found at the site include: an aqueduct, most probably built for supplying the ancient settlement in Hisarardı, Debboy Bridge for which two marble statues have been put to secondary use and the Hisarardı Fortress demolished by Kuyucu Murat Paşa for security measures at the time of Celâli Revolts in 1676.

The settlement lies in a north-south direction, in a valley drained by the Gediz River and has suffered a large scale destruction as a result of the 1970 earthquake. Later the traditional residential area of the town, together with the archaeological areas

* Dr. Z. Gül ÜNAL (Proje Yürütücüsü) / YTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı, Beşiktaş İSTANBUL

** Dr. Nilgün ERKAN BIÇER (Proje Yürütücüsü) / YTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir Bölge Planlama Bölümü, Beşiktaş İSTANBUL

ğal oluşumlar, 2 Temmuz 1992 tarihli ve 2581 sayılı karar ile "Kentsel, Arkeolojik ve Doğal SIT Alanı" olarak ilan edilmiştir. Eskigediz Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmaları ise 2003 yılında başlamıştır ve devam etmektedir.

Eskigediz'in geleneksel dokusunu ahşap çatıklı kar-kas arası kerpiç ya da tuğla dolgu sistemde inşa edilmiş iki ya da üç katlı yapılar oluşturmaktadır. Yapıların planlamasında topografya ve Gediz Çayının konumu ana etmen olmuştur. Yapılar, doğu yönüne bakan yamaçların eğiminin az olması nedeniyle burada yoğunlaşmış; konutların ana cepheleri ise genelde Gediz Çayına ve üzerinde yer aldıkları sokağa bakacak şekilde konumlanmıştır. Batıya bakan yamaçların hayli eğimli olması nedeniyle burada yapılaşma sınırlı tutulmuştur. İçinden Gediz Çayının geçtiği vadinin kuzeyi ve güneyi ise tarımsal açıdan verimli, az eğimli alanlar ile sınırlanmıştır.

2003 yılı Eskigediz Kentsel Mimarlık Envanteri çalışmaları sırasında, kentsel SIT sınırları içinde yer alan alanda: 209 yapı ve 9 yapı adasına ait toplam 218 envanter formu doldurulmuş; 32 yapının 1/200 ölçekli planları çıkarılmış; iki yapıda 1/10 ölçekli ayrıntı çalışmaları yapılmış; üzerinde çalışma yapılan yapılara ilişkin 751 kare siyah-beyaz, 1308 dijital fotoğraf ile belgeleme gerçekleştirilmiş; yerleşimin tarihsel gelişimini ve günümüzdeki durumunu anlatan kısa metrajlı belgesel bir film hazırlanmıştır.

Çalışma Eskigediz Belediyesinin katkıları ile gerçekleştirilmiştir.

GİRİŞ

Kütahya iline bağlı Eskigediz beldesinde 9-19 Temmuz 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilen kentsel mimarlık belgeleme çalışmalarında, geleneksel dokuyu oluşturan mimari mirasın korunmasına temel olacak verilerin saptanması amaçlanmıştır. Çalışma alanı, Eskigediz kentsel yerleşiminin merkezi olarak belirlenmiştir¹.

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından 2001 yılında başlatılan Türkiye Kültür Envanteri Projesi, kültür varlıklarına ilişkin çalışmalarda, zaman içinde farklı disiplin uzmanlarının ihtiyaç duyacağı bilgilerin aynı sistemde bir araya gelebilmesine, uzmanlar arasında ortak bir terminoloji oluşmasına,

and natural formations in the surroundings have been taken under protection and proclaimed as an urban, archaeological and natural site zone by a decree; numbered 2581 and dated July 2, 1992. The Reconstruction Plan for the Conservation of Eskigediz has already started in 2003 and is still in progress.

The Eskigediz traditional houses generally include a wooden framework supported by mud-brick or a brick fill system with two or three stories. The topography and the location of the Gediz River have been the main references in the planning process. Since the slope in the east is minimal, most of the buildings are located there. The main façades of the residences are generally located facing the Gediz River or the road. Buildings can rarely be seen on the sheer drops of the slopes facing west. The northern and southern parts of the Gediz Valley are encircled by gently sloping fertile lands, making agricultural activities possible.

Within the context of the 2003 Eskigediz Urban Architecture Inventory Research carried out in the urban site area, the following have been accomplished: Inventory files completed for 213 buildings; separate 1/200 scale plans drawn for 32 buildings; 1/10 scale detailed plans prepared for 2 buildings; photographic documentation, comprising 751 black-white and 1308 digital photos. In addition, the historical progress of the settlement and its current status have been recorded as a short documentary film.

All of the above mentioned research has been made possible with the contribution of the local authorities, especially of the Eskigediz Municipality.

aralarında eşgüdüm sağlanabilmesine, bilgi akışının kolaylaşmasına ve farklı çalışmalar arasında doğrudan bağlantı kurulmasına olanak sağlamayı amaçladığından, hayli nitelikli bir geleneksel dokuya sahip olan Eskigediz'de gerçekleştirilecek çalışmanın da bu projenin bilgi sistemi içinde ele alınması düşünülmüştür.

Alan çalışması, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı öğretim elemanı Dr. Z. Gül Ünal ve Şehir Bölge Planlama Bölümü öğretim elemanı Dr. Nilgün Erkan Biçer yürütücülüğünde, aynı üniversitenin Bina Bilgisi Anabilim Dalı öğretim üyeleri Yrd. Doç. Dr. Yasemen Say Özer ve

Res. 25. Eski Caminin ahşap şerefesinden ayrıntı.

Res. 26. 1970 depreminde büyük bir bölümü yıkılan Kurşunlu Cami (env. no: K22B0052).

Res. 27. Yerleşimin en eski dini yapılarından biri olan Eski Cami.

Res. 28. İsmetpaşa Mahallesinde özgün bir dükkan örneği.

Res. 29. Cumhuriyet Caddesindeki tek katlı dükkanlar.

Res. 30. Kurşunlu Caddesi üzerinde yer alan altı dükkan üstü konut olarak kullanılan yapılar.

Res. 31. Altı dükkan üstü konaklama hanı olan Sulu Han (env. no: K22B0033), Cumhuriyet Caddesi.

Levha 10

Res. 32. Kurtuluş Mahallesi'nde, yerleşimin ilk yapılarından bir örnek. Üst katta, cephenin sağındaki ahşap çıkma "sütlük", serin yerde saklanması gereken yiyecekler içindir.

Res. 33. İsmetpaşa Mahallesi'nde yer alan yapı, yerleşim içinde bulunan balkonlu tek örnektir (env. no: K22B0182- K22B0183).

Res. 34. Kayalık zeminde, kayaların kısmen duvar olarak kullanıldığı bir yapı.

Res. 35. Balkon ayrıntısı (env. no: K22B0182- K22B0183).

Res. 36. Yazlıklı bir ev (env. no: K22B0183).

Res. 37. Dışarı taşan döşeme kirişlerine oturtulan, altı kaplamasız çıkma (env. no: K22B030).

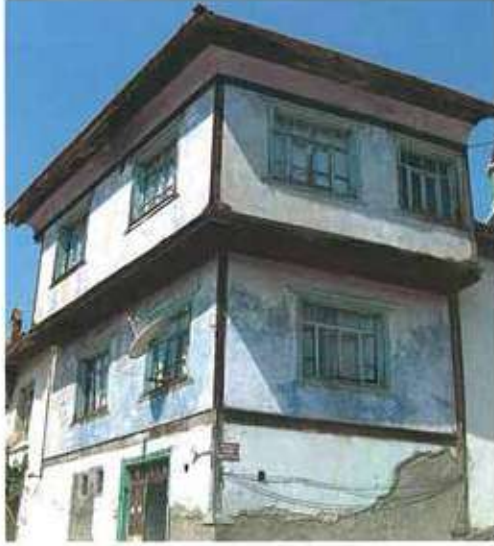
Res. 38. Kaya oluşumu ile yapı duvarının birleşmesine örnek.

Res. 39. Fadime-Ahmet Demirkol evi (env.no: K22B0185).

Res. 40. Sait Soylu evi (env. no: K22B029).

Res. 41. İkinci katı tamamen çıkma yapan bir yapı.

Res. 42. Sait Soylu evi bahçesi (env. no: K22B029).

Res. 43. Altı dükkân üst katları konut olarak kullanılan bir yapı (env.no: K22B066).

Res. 44. Alt katı dükkân üst katları konut olarak kullanılan bir yapı (env. no: K22B049).

Levha 12

Res. 45. Kocabahçe Meydanına bakan bir yapı (env. no: K22B0002).

Res. 46. Yapım sistemi ayrıntısı (env. no: K22B0002).

Res. 47. Bağdadi sistemden bir ayrıntı (env. no: K22B0012).

Res. 48. Bağdadi sistem kullanılan bir yapı (env. no: K22B0012).

Res. 49. Ahşap karkas yapının dışına yığma tuğla ikinci bir duvarın örülmesi uygulaması (env. no: K22B0038).

Res. 50. Çıkması sonradan eklenen bir yapı (env. no: K22B0011).

Res. 51. Cumhuriyet Caddesi üzerinde yer alan ve üzerinde bulunduğu parselde göre tasarlanan gönye çıkmalı sıra evler (env. no: K22B0096).

Res. 52. 20. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen yapılarda geleneksel konutların cephe özelliklerinin devam ettiği görülmektedir (env. no: K22B0023).

Res. 53. Yapıya yükseltilmiş bir girişten ulaşılan geç dönem uygulaması.

Levha 14

Res. 54. Yapıların zemin katında yer alan avlu ve ocaklık (K22B0044 env. numaralı konut).

Res. 55. Geniş bir L sofa örneği.

Res. 56. Dikdörtgen sofa (K22B0066 env. numaralı konut).

Res. 57. Makat, dolap ve ocak (K22B0044 env. numaralı konut).

Res. 58. T sofaı bir yapı (env. no: K22B0006).

Res. 59. L sofaı bir yapı (env. no: K22B0002).

Res. 60. Oda kapıları açıldığı yönde yer alan duvarın üzerinde bir girinti oluşturulur, kapı bu girintiye oturur (K22B0030 env. numaralı konut).

Res. 61. Sedir (makat) dolap ve önü sürme kapak ile kapatılmış ocak (K22B0066 env. numaralı konut).

Res. 62. Oda kapısı ve dolap ayrıntısı (K22B0066 env. numaralı konut).

Res. 63. Duvarın solunda yer alan yükük ve sağında yer alan yıkanma dolabı (gusulhane).

Res. 64. Oda kapısının kapı kolu ayrıntısı (en solda).

Res. 65. Oda kapısının kapı kolu ayrıntısı (K22B0066 env. numaralı konut) (solda).

Levha 16

Res. 66. Sürme ocak kapağı (K22B0006 env. numaralı konut).

Res. 67. Sürme ocak kapağı (K22B0053 env. numaralı konut).

Res. 68. Sürme ocak kapağı (K22B0053 env. numaralı konut).

Res. 69. Ocak (K22B0066 env. numaralı konut).

Res. 70. Oda duvarı üzerinde yer alan çiçeklik (K22B0002 env. numaralı konut).

Res. 71. Çiçekliğin sofadan görünüşü (K22B0044 env. numaralı konut).

Res. 72. Çiçeklik (K22B0030 env. numaralı konut).

Res. 73. Çiçeklik rafı ayrıntısı (K22B0030 env. numaralı konut).

Res. 74. Tavan ayrıntısı (K22B0006 env. numaralı konut).

Res. 75. Tavan köşe ayrıntısı (K22B0156 env. numaralı konut).

Res. 76. Ahşap tavan göbeği (env. no: K22B0002).